

KASB-HUNAR KOLLEJLARINING O'QUV JARAYONIGA INDIVIDUAL YONDASHUVNI TASHKIL ETISHNING INNOVATSION USULLARI

So`zangaron Abu Ali ibn Sino nomidagi

jamoat salomatligi texnikumi

Hamshiralik ishi fani o`qituvchisi

Bozorova Ro`yobtosh Aktamovna

Terapiya fani o`qituvchisi

Raximova Yulduzxon Artiqboyevna

Maqolada talabalarni o'qitishda kompetentsiya-modulli qurilishning afzalliklaridan foydalanishni hisobga olgan holda kasb-hunar kollejida o'quv jarayonini individual tashkil etish shartlari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: o'quv jarayoni, integratsiya, individuallashtirish, konyugatsiya.

Kasb-hunar ta'limi muassasalari zamonaviy iqtisodiyotning to'laqonli subyektlariga aylanib, o'zlarining rivojlanish yo'nalishlarini, ularga erishish maqsadlari va usullarini mustaqil ravishda aniqlash huquqiga ega bo'ladilar. Jamiyatning ta'lim sifatiga bo'lgan talablari oshdi, o'qitish texnologiyalari tubdan yangilandi, kasb-hunar kollejlari faoliyatining tashkiliy va iqtisodiy sharoitlari tez o'zgarib bormoqda, ta'lim xizmatlari bozorida raqobat kuchaymoqda, davlatning kasb-hunar maktabiga nisbatan pozitsiyasi doimiy ravishda o'zgarib bormoqda. Ta'lim xizmatlari mijozlari va iste'molchilarining moliyaviy imkoniyatlari, talablari va qiziqishlari bilan turli guruhlar paydo bo'ldi. So'nggi davrda nodavlat ta'lim muassasalari sonining ko'payishi tendentsiyasi aniq namoyon bo'ldi. Ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar kasb-hunar kollejlari faoliyati uchun juda qattiq sharoitlarni belgilaydi. O'nlab yillar davomida rivojlanib kelayotgan o'rta kasb-hunar ta'limi muassasalarini boshqarish tizimi, hatto avtonomiyaga o'xshash elementlarni o'z ichiga olmaydi, davlat tomonidan to'liq moliyalashtiriladi, zamonaviy kollej o'quv

jarayonini boshqarishning tegishli sifatini ta'minlay olmadi. Davlat asta-sekin kasb-hunar ta'limi sohasida asosiy va yagona buyurtmachining roolidan voz kechishni boshlagan sharoitda, kasbiy ta'lim muassasasining muammolaridan biri bu mehnat sohasida talab qilinadigan vakolatli mutaxassisni tayyorlash muammosi bo'lib, u ommaviy "shablon" emas, balki individual tayyorgarlikdir. talabani shaxsiy xususiyatlari va ta'lim faoliyati xususiyatlari muassasalar. Kollejlar ko'pincha nafaqat o'zlarining asosiy faoliyat turlarini saqlab qolish uchun resurslarni mustaqil ravishda izlashga, balki mavjud resurslardan samarali foydalanishga majbur bo'ladilar. Shunday qilib, yangi ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarga mos keladigan kollejni boshqarishning yangi tashkiliy va pedagogik mexanizmlarini yaratish ob'ektiv ravishda talab qilinadi va bu chuqur ilmiy va ijtimoiy tahlilsiz hal qilib bo'lmaydigan jiddiy muammoga aylanadi. Kasb-hunar kollejida bir vaqtning o'zida ko'plab jarayonlar mavjud bo'lib, ular maqsadi va asosiy ko'rsatkichlari bo'yicha farqlanadi. Shu bilan birga, kollejda qabul qilingan tashkiliy va pedagogik xarakterdagi boshqaruv qarorlarining tabiati, qaror qabul qilishning oqibatlari ko'lami o'quv jarayonini o'zgarishlarning asosiy ob'ekti sifatida ajratib ko'rsatishga imkon beradi. Bu kollejning ustav vazifalarini bajarilishini ta'minlaydigan o'quv jarayoni, asosiy resurslar o'quv jarayoniga yo'naltiriladi, kollej faoliyatining asosiy ko'rsatkichlari va uning samaradorligi o'quv jarayonini tashkil etishga bog'liq bo'lib, talabalarni tayyorlash sifatiga ta'sir qiladi. Ta'limga shaxsga yo'naltirilgan, individual tayyorgarlik o'quv jarayonini amalga oshirish usullarini tahlil qilmasdan mavjud emas. Tahlil natijasida shuni ko'rsatdiki, o'quv jarayonini rejalashtirish, shu jumladan resurslarni taqsimlash prognozsiz amalga oshiriladi, ko'p o'zgaruvchan o'quv jarayoni imkoniyati yo'q davlat ta'lim standartlari joriy etilishi bilan ma'lum darajada yomonlashadi, va ushbu sharoitda maqbul yoki oddiygina maqbul boshqaruv qarorini topish jarayoni intuitivdir va "sinov va xato" usuli bilan amalga oshiriladi, bu ko'pincha nafaqat katta resurs yo'qotishlariga, balki yosh mutaxassislarni tayyorlash sifatini yo'qotishiga olib keladi. Bundan tashqari, boshqaruv qarorlarini ishlab chiqishda o'quv jarayoni samaradorligining asosiy ko'rsatkichlari hisobga olinmaydi.

Hozirgi kunda kasbiy tayyorgarlikning asosiy maqsadi har qachongidan ham ko'proq, hatto ma'lum ma'noda ham, mehnat faoliyatini samarali amalga oshiradigan, o'zini ishda to'liq anglaydigan mutaxassisning shaxsini shakllantirishdir. Shu sababli, kasbiy tayyorgarlik jarayonida o'quv jarayoni orqali insonning yaxlit shaxsini 107 ISSN 1991-5497 sifatida shakllantirish kerak. ILM-FAN, MADANIYAT, TA'LIM DUNYOSI. № 1 (38) 2013 modul) va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimida (bu erda professional modul sifatida tushuniladi);-modulli kompetentsiyaga asoslangan yondashuv kasbiy ta'lim tizimiga nisbatan kompetentsiyaga asoslangan yondashuvni chuqurroq texnologik o'rganish natijasidir, ya'ni uni amalga oshirish shakli, o'rta kasb-hunar ta'limi tizimida foydalanish uchun iloji boricha qulay. Bir qator xalqaro loyihalar (Britaniya Kengashi, Evropa jamg'armasi, Jahon banki, xalqaro mehnat tashkiloti loyihalari) davomida amalga oshirilgan Rossiya o'rta kasb-hunar ta'limi muassasalariga yo'naltirilgan modulli o'quv materiallarini ishlab chiqish zarur bo'lgan yaxlit uslubiy va kontseptual-terminologik bazani yaratish bo'yicha jiddiy ish zarurligini ko'rsatdi. zarur mantiqqa ega bo'lgan modulli-kompetentsiyani o'qitish, rus ishlab chiqaruvchilari va modulli o'quv materiallari iste'molchilari uchun izchillik va shaffoflik. Ijobiy xorijiy tajriba bilan bir qatorda, modulli o'qitishning uslubiy bazasi mahalliy didaktik an'ana bilan uzluksizlikni ta'minlashi kerak, bu ham taniqli va jahon amaliyotida keng qo'llaniladi. Modulli kompetentsiya yondashuvining asosiy printsiplari mehnat sohasi uchun muhim bo'lgan maqsadlarga yo'naltirishdir [1]. Modulli kompetentsiyaga asoslangan yondashuv sharoitida individual modul doirasida ko'nikmalar va bilimlarni kompleks o'zlashtirish mehnat bozori talablarini aks ettiruvchi muayyan mehnat funksiyasining bajarilishini ta'minlaydigan aniq kompetentsiyani shakllantirish doirasida amalga oshiriladi. Ushbu modulli-kompetentsiyaga asoslangan yondashuv an'anaviy ravishda MDH mamlakatlari ta'lim muassasalarida qo'llaniladigan blok-modulli yondashuvdan farq qiladi. Modulli kompetentsiyaga asoslangan yondashuv asosida ta'lim standartlari va ta'lim dasturlarini yaratish standartlar yoki dasturlarni ishlab chiquvchilarning ishchilarning ko'nikmalari va bilimlari uchun ish beruvchilar talablari bilan doimiy fikr-

mulohazalarini o'z ichiga oladi. Kasbiy standartlar bo'lmagan holatlarda axloqiy talablar to'g'risidagi ma'lumotlarni ikki manbadan olish mumkin: birinchidan, mehnat Rinkini tahlil qilish, ikkinchidan, ko'nikmalarga bo'lgan ehtiyojni tahlil qilish. Belgilangan pozitsiya modulli kompetentsiyaga asoslangan yondashuvning mohiyatini tushunish uchun Markaziy hisoblanadi. Modulli kompetentsiyaga asoslangan yondashuv uzluksiz ta'lim tushunchalariga mos keladi, bir tomondan mehnat sohasidagi o'zgaruvchan vaziyatga moslasha oladigan yuqori malakali mutaxassislarni shakllantirish va boshqa tomondan kasbiy o'sish va ta'limni kengaytirishga qaratilgan [2]. Umrbod ta'lim-bu ta'lim falsafasi va ta'lim siyosati bo'lib, fuqarolarga rasmiy va norasmiy ta'lim va umrbod ta'lim olish imkoniyatlarini taqdim etish uchun sharoit yaratadi. Keng ma'noda, umrbod o'rganish kontseptsiyasi o'rganishni odamlarga o'zlari yashaydigan jamiyatda o'zlarining shakllanishi, etukligi va qarishini engishga yordam beradigan strategiya deb biladi. Shu ma'noda u inson taraqqiyoti nazariyalari bilan bog'liq. Tor ma'noda, bu kasbiy va shaxsiy rivojlanish manfaatlarida bilim, ko'nikma va malakalarni takomillashtirish maqsadida doimiy ravishda amalga oshiriladigan har qanday maqsadli ta'limdir. Ta'lim mazmunini shakllantirishga modulli-kompetentsiyaga asoslangan yondashuv ta'limning nazariy va amaliy tarkibiy qismlarini optimal ravishda birlashtirishga, ularni birlashtirishga imkon beradi. Shu bilan birga, kompetentsiyalarni o'zlashtirish jarayonida nazariy bilimlarning o'rni va rolini qayta ko'rib chiqish, ularni tartibga solish va tizimlashtirish ta'minlanadi, bu esa oxir-oqibat talabalarning ularni rivojlantirishda motivatsiyasining oshishiga olib keladi. Malakaga asoslangan kasb-hunar ta'limi modulli o'quv dasturlarining moslashuvchanligi: - texnologiya va mehnatni tashkil etishdagi o'zgarishlar tufayli mutaxassisga qo'yiladigan talablar o'zgarganda aniq modullarni tezda yangilash yoki almashtirishga imkon beradi, mutaxassislarni raqobatbardosh darajada tayyorlash sifatini ta'minlaydi; - har bir talaba uchun bilim va ko'nikmalar darajasi va oldingi o'qitish yoki mehnat talablaridan kelib chiqqan holda individuallashtirishga imkon beradi kerakli modullarni va alohida modul birliklarini birlashtirish orqali tajriba; - bir vaqtning o'zida bir nechta o'quv

dasturlarining elementlari, ushbu mutaxassislik uchun zarur bo'lgan bir qator fazilatlarga ega bo'lgan mehnat subyekti sifatida bir xil modullardan foydalanishga imkon beradi: :- asosiy va kasbiy kompetentsiyalarni shakllantirishga e'tibor ta'lim fani va amaliyotida istiqbolli yo'nalish hisoblanadi; - kompetentsiyalarni rivojlantirish g'oyasi kasb-hunar ta'limi tizimida eng jadal rivojlanmoqda; - kompetentsiyaga asoslangan yondashuv ta'lim mazmunini loyihalashda – "bilim" dan "faoliyat usullari" ga o'tishni o'z ichiga oladi, bu aks ettirilishi kerak va allaqachon o'z aksini topgan, birinchi navbatda, Federal davlat ta'lim standartlarida; - kompetentsiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirish ushbu yondashuv doirasida ishlashga qodir kadrlarni tayyorlash uchun katta resurslarni ajratishni talab qiladi; - oliy ta'lim tizimida "modul" tushunchasini aniqlash o'rtasidagi ziddiyat (bu erda 108 ISSN 1991-5497 o'quv yili sifatida tushuniladi). ILM-FAN, MADANIYAT, TA'LIM DUNYOSI. № 1 (38) 2013 yil modulli kompetentsiyaga asoslangan yondashuv doirasida ta'lim natijalarini baholash ham o'ziga xos xususiyatlarga ega. Birinchidan, baholash har bir alohida modul uchun mustaqil ravishda amalga oshiriladi. Baholash tartibi talabalar ushbu modul bo'yicha vazifalarda shakllantirilgan zarur vakolatlarni o'zlashtirganligini va ushbu vakolat doirasidagi barcha kerakli harakatlarni amalga oshirishi mumkinligini namoyish etish yoki tasdiqlashni o'z ichiga oladi. Ikkinchidan, baholash mezonlarga asoslanadi, baholash mezonlari oldindan belgilanadi va faoliyat natijalari yoki modul vazifalari nuqtai nazaridan shakllantiriladi. Ko'p tarmoqli kasb-hunar kollejida o'quv jarayonini individual tashkil etish xususiyatlari tashkiliy sharoitlarni maksimal darajada hisobga olishni talab qiladi. Ijtimoiy sheriklik sharti ta'lim muassasalarining turli ijtimoiy sheriklari standartlarini ishlab chiqishda ishtirok etishni, ish beruvchilar, ularning birlashmalari va ta'lim organlari vakillarini ekspert sifatida jalb qilgan holda standartlarni ishlab chiqishning kollegial uslubini talab qiladi, shu bilan birga, ijtimoiy sheriklik printsipli ta'lim sohasi vakillarining ijtimoiy buyurtmaga ko'r-ko'rona ergashishini emas, balki uning sheriklikdagi faol pozitsiyasini nazarda tutadi [3, 96-113-betlar]. Minimal yetarlilik sharti mutaxassisni tayyorlashda bunday miqdordagi tarkibni talab qiladi, shunda u mutaxassislik

talablari o'zgargan taqdirda minimal qo'shimcha (moslashuvchan) o'qitish bilan ishlash imkoniyatiga ega bo'ladi. Mutaxassisning umumiy va kasbiy vakolatlarini shakllantirish vazifalarining birligi sharti. Ushbu tamoyil o'rta kasb-hunar ta'limi mazmunida kasbiy va umumta'lim fanlarini birlashtirishning eng muhim jihatlaridan birini aks ettiradi. Uning kiritilishi, shu jumladan, qo'shma korxona muassasasi talabasining shaxsiy xususiyatlarining o'zgarishi, uning dunyoqarashi, umumiy madaniy va intellektual rivojlanish xususiyatlari, kasbiy ta'lim tizimiga nisbatan tashqi omillar ta'siri ostida qadriyatlar tizimi, ehtiyojlar tizimi bilan bog'liq. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'rta kasb-hunar ta'limi muassasalari o'quvchilarining qiymat yo'nalishlari, munosabatlari va motivlari tizimi sezilarli ichki nomuvofiqlikka ega. Kasb-hunar kolleji (texnik maktab, litsey) talabasi faoliyatining etakchi motivi, qoida tariqasida, o'z va yaqinlarining farovonligini yaxshilashdir (moddiy farovonlik motivi sifatida) va o'zini o'zi anglash va o'zini rivojlantirish motivlari, masalan, "doimiy izlanish olib borish va yangi, qiziqarli g'oyalarni amalga oshirish" motivlar ierarxiyasida ancha past o'rinlarni egallaydi. Eng muhimi, talabalar uchun eng kam ahamiyatli motivlar: "ishsizlik sharoitida raqobatbardosh bo'lish", "ta'lim darajasini oshirish", "boshqalarning ishini tashkil qilish". Shunday qilib, maktabdan keyin kollejga (texnik maktab, litsey) o'qishga kirgan talabalar mehnat bozori sharoitida amaliy faoliyatga e'tibor bermaydilar va zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitda o'zlarining raqobatbardoshligining rolini aniq baholaydilar. Ular ijodiy va tadbirkorlik faoliyati motivini, shuningdek, rahbar bo'lish istagini kasbiy rivojlanish va obro' - e'tibor uchun muhim deb hisoblamaydilar. Bu holda asosiy qarama-qarshilik shundan iboratki, moddiy farovonlikka erishish istagi (va o'quvchilarning tushunchasida bu ijtimoiy xavfsizlik va hayotdagi muvaffaqiyatni anglatadi) ushbu maqsadga erishish yo'llari nima ekanligini tushunish bilan qo'llab-quvvatlanmaydi. Funktsionallik sharti kasbiy faoliyatni funktsional tahlil qilish natijasida ajratilgan kasbiy funktsiyalar to'plami asosida ta'lim standartlarini qurish va tuzishni o'z ichiga oladi. Ushbu printsipni amalga oshirish orqali o'qituvchini tayyorlash tizimida "shaxsiy bilim" dan "shaxsiy va funktsional" yondashuvga o'tish

mumkin. Kasb-hunar ta'limi muassasalarida fundamental, hajmli, to'liq ilmiy bilimlar olinadi, ammo o'zlashtirilmaydi va haqiqat bilan bog'liq emas. Va zamonaviy ish beruvchi endi "o'qimagan" yosh mutaxassisni joyida o'qitishga tayyor emas. E'tibor bering, boshlang'ich va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tabiatan oliy ma'lumotga qaraganda ko'proq funktsionaldir, chunki u asosan standart kasbiy va amaliy muammolarni hal qilishga, ya'ni standart va bundan tashqari juda cheklangan kasbiy funktsiyalar to'plamini amalga oshirishga qaratilgan. Modulli qurilish sharti-bu ilgari ko'rsatilgan funktsional shartning mantiqiy davomi. Ta'lim standarti moduli deganda talaba modulni tugatgandan so'ng bajarishi kerak bo'lgan talablar shaklida tavsiflangan va kasbiy standartda aks ettirilgan kasbiy faoliyatning ma'lum bir funktsiyasiga (turiga) mos keladigan o'zlashtirilishi kerak bo'lgan ko'nikmalar, bilimlar, munosabatlar va tajribalarning (vakolatlarining) yaxlit to'plami tushuniladi. Modul mehnat sohasi uchun muhimdir. O'rta maxsus kasb-hunar ta'limi talabasi olish jarayonida har bir modul alohida baholanishi va kelajakda alohida sertifikatlanishi kerak. Har bir modul doirasida ma'lum bir kasbiy faoliyat turining nazariy va amaliy jihatlarini har tomonlama, sinxronlashtirilgan o'rganish amalga oshiriladi. Modullik sharti, ilgari ko'rib chiqilgan ta'lim standarti va ta'lim dasturining alohida ishlashi sharti bilan birgalikda, xususan, modul dasturlarining bitta kasbiy modul doirasida ta'lim mazmunini belgilaydigan va o'z navbatida federal davlat ta'lim standarti talablari va ish beruvchining ehtiyojlari bilan belgilanadigan alohida, ichki yaxlit hujjatlar sifatida mavjudligi yoki zarurligini belgilaydi. Berilgan shartlar to'plami to'liq emas va boshqa tadqiqotlar asosida to'ldirilishi mumkin. Shu bilan birga, bu ko'p tarmoqli kasb-hunar kollejida o'quv jarayonini individual tashkil etishning kontseptual asosini ta'minlaydigan zarur minimaldir.

Bibliografik ro'yxat

1. Ruziyeva, A.A, Muradova, R.R, Turaev, K.N, Nuralieva, R.M

Modern hypolipidemic therapy in patients with arterial hypertension with high cardiovascular risk under conditions of long-term ambulatory observation

International Journal of Current Research and Review, 2020, 12(14), pp. 68–72

2. Gunyavina, N. L. kasbiy kompetentsiyalarni tahlil qilish va kompetentsiyalarga asoslangan modulli ta'lim dasturlarini ishlab chiqish bo'yicha uslubiy tavsiyalar. Spb., 2008.
3. Drakina, I. K. DPO ta'lim dasturining modulli tuzilishi / I. K. Drakina, V. S. Dmitrieva // kasb-hunar ta'limi Akademiyasi. – 2010. – № 4.
4. Krivix, S. V. universitetlar va mehnat sohalarining ijtimoiy o'zaro ta'siri shakllari / S. V. Krivix, K. V. Buvakov // hayotning turli sohalaridagi ijtimoiy o'zaro ta'sir: 2-xalqaro ilmiy-amaliy materiallar. konf. Spb., 2012.
5. Shodieva, G.R, Ruziyeva, A.A, Nizamov, B.U, Sharipov, A.M/Acute myocardial infarction//International Journal of Current Research and Review, 2020, 12(14), pp. 91–95